

УДК 655.411(477)

Анна Радченко,
учений секретар Науково-видавничої ради
Національної академії наук України,
кандидат геологічних наук

Аналіз проекту "Наукова книга" НАН України

Висвітлено історію та основні аспекти виконання видавничого проекту "Наукова книга" Національної академії наук України. У межах проекту на умовах державного замовлення випускаються підготовлені співробітниками НАН України оригінальні наукові монографії, присвячені результатам нових наукових досліджень і розвитку актуальних наукових напрямів.

Ключові слова: видавничий проект "Наукова книга", державне замовлення, наукові дослідження, наукові монографії.

Видавнича діяльність Національної академії наук України є однією з ланок розв'язання Академією своїх основних завдань — сприяння розвитку науки і техніки в Україні та інтеграції вітчизняного наукового потенціалу в світовий науковий простір, посилення впливу результатів фундаментальних та прикладних досліджень на інноваційний розвиток економіки, освіти і культури в Україні, забезпечення спадкоємності поколінь учених.

Для задоволення потреб Академії у її структурі працюють два наукові видавництва — Державне підприємство "Науково-виробниче підприємство "Видавництво "Наукова думка" НАН України" (далі — видавництво "Наукова думка") та Видавничий дім "Академперіодика" НАН України (далі — "Академперіодика").

Започатковане як самостійна наукова установа ще 1927 року, видавництво "Наукова думка" на сьогодні здійснює видання наукових, енциклопедичних, словникових, довідкових, навчальних видань найвищого рівня фахової підготовки. Цей рівень забезпечує передовсім штат професійних наукових редакторів, які спеціалізуються у різних галузях науки.

Діяльність ВД "Академперіодика", в якій виросла заснована 1997 року Спеціалізована друкарня наукових журналів НАН України, спрямована, в першу чергу, на виконання програми підтримки журналів НАН України. Ця програма на сьогодні охоплює вже третину журналів, до складу засновників яких входить НАН України. Другий напрям діяльності "Академперіодики" — випуск науково-популярної та навчальної літератури. Водночас Видавничий дім є базовою організацією Науково-видавничої ради НАН України і поліграфічною базою Академії, для розвитку якої Президія НАН України докладає значних зусиль.

Як головна наукова організація країни Академія щороку виконує державне замовлення на підготовку і випуск видавничої продукції за двома соціально важливими напрямками — "наукові видання" та "енциклопедичні видання".

За напрямом "наукові видання" виконується загальноакадемічний продовжуваний проект "Наукова книга", започаткований згідно з рішенням Президії НАН України за ініціативою Науково-видавничої ради НАН України та видавництва "Наукова думка" у 2001 році з метою впорядкування академічного наукового книговидання, здійснюваного за кошти державного замовлення.

Реалізація цього проекту нині є головним напрямом діяльності видавництва "Наукова думка" НАН України.

З моменту виходу першої книги проекту, тобто за десять років свого існування, проект значно розширився і змінився. На сьогодні — це визначений чіткий алгоритм формування і функціонування проекту, починаючи від конкурсної відбіркової стадії у наукових установах до апробації у видавництві, підготовки видання та випуску тиражу.

Обов'язковий тираж видань за проектом "Наукова книга" становить 300 примірників. Він виготовляється за кошти та на умовах державного замовлення і підлягає безоплатному розповсюдженню по бібліотеках, навчальних закладах, наукових установах відповідно до розпоряджень Президії НАН України. Тобто у вільному продажі книг, видрукованих за проектом "Наукова книга", практично немає. Тільки у випадку, коли автори чи видавництво зацікавлені у збільшенні накладу та надходженні книги до мережі книготорговельного розповсюдження, вони замовляють виготовлення додаткового тиражу за власні кошти.

Необхідність проходження тендерних процедур та брак фінансування дещо уповільнювали випуск книг протягом останніх років. Наприклад, у 2009 році Науково-видавничою радою НАН України з метою запобігання скороченню штату редакційних працівників "Наукової думки" прийняте рішення щодо відтермінування тиражувальних робіт. Внаслідок цього наприкінці 2009 року за проектом було випущено лише 29 книг, а ще 25 — підготовлено у вигляді оригінал-макетів. З метою виправлення такої ситуації та прискорення виходу книг Науково-видавнича рада Національної академії наук України пропонує установам долучатись до фінансування власних видань, частково оплачуючи витрати на виготовлення, а саме — на поліграфічні послуги. Такий крок уможливило надходження частки тиражу видань до книготорговельної мережі, збільшення кількості назв високоякісної наукової видавничої продукції та більшою мірою задовольняє потреби установ НАН України, адже кількість праць, які фахівці Академії подають до конкурсного розгляду, щороку зростає.

За проектом видано 226 наукових монографій (рис. 1), розподіл яких за чотирнадцятьма відділеннями наук НАН України наведено на рис. 2. У 2010 році було заплановано до друку, окрім 25 видань 2009 року, ще 43 праці.

2009 року з проекту "Наукова книга" було виокремлено два дочірніх проекти: "Наукова книга для молодих вчених" та "Наукова книга іноземною мовою".

"Наукова книга для молодих вчених" — нова, запроваджена за ініціативою Науково-видавничої ради НАН України,

форма підтримки наукової академічної молоді. Монографічні дослідження молодих учених віком до 35 років і докторів наук віком до 40 років можуть бути надруковані у видавництві "Наукова думка" в межах проекту "Наукова книга" після проходження стороннього рецензування та конкурсного відбору. На конкурс у 2009 році було подано дев'ять робіт, сім із яких одержали позитивні рецензії та увійшли до плану видань "Наукової думки" на 2010 рік.

До 2009 року у межах проекту "Наукова книга" видання книг іноземними мовами планувалось здійснювати на загальних підставах. Книги українською та російською мовами виходили на рівних умовах (рис. 3).

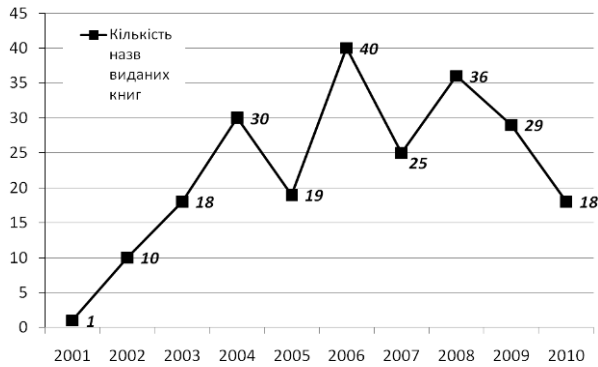

Рис. 1. Динаміка виходу видань за проектом "Наукова книга" у 2001—2010 рр.

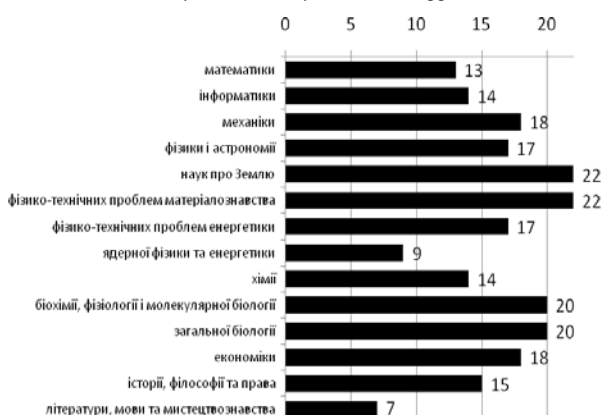

Рис. 2. Внесок окремих відділень наук Національної академії наук України у виконання проекту "Наукова книга"

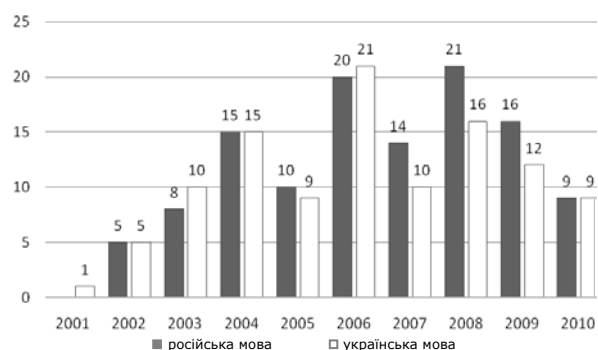

Рис. 3. Частка книг, виданих у межах проекту "Наукова книга" українською та російською мовами у 2001—2010 рр.

З 2009 року був відкритий проект "Наукова книга іноземною мовою". Він передбачає пріоритетне видання академічної літератури англійською та іншими світовими мовами у межах державного замовлення з метою ефективнішого представлення досягнень вітчизняної науки світовій спільноті. Переклади іноземною мовою готують самі вчені, видавництва здійснюють виготовлення оригінал-макета та тира-

жування. Насамперед, цей проект зацікавив тих науковців, які виконують роботи зі спільних із зарубіжними фахівцями програм. На сьогодні вийшла перша книга за цим проектом — колективна монографія "Дистанційне зондування об'єктів Сонячної системи поляризаційними засобами" ("Polarimetric Remote Sensing of Solar System Objects"), ще дві роботи подано до видавництва. Один із авторів зазначеної книги Михайло Міщенко, виступаючи на відкритті цього річного Фестивалю науки з лекцією у Великому конференц-залі Академії, повідомив, що протягом першого місяця, відколи цю книгу викладено у мережі Інтернет, її було скачано 1500 разів. Книги за цим проектом випускає ВД "Академперіодика" НАН України на власній поліграфічній базі.

На жаль, частка книг, виготовлених у межах проекту "Наукова книга" на умовах державного замовлення, є незначною порівняно зі щорічною загальною кількістю назв книжкових видань, що їх готують науковці Національної академії наук України та видають наукові установи на власних поліграфічних дільницях і в сторонніх видавництвах (рис. 4). У найуспішнішому для проекту 2006 році ця частка ледь перевищувала 7% загальної кількості назв наукових монографій.

Рис. 4. Внесок проекту "Наукова книга" у загальноакадемічне книговидавництво

Національна академія наук України докладє значних зусиль для розвитку поліграфічної бази, яка б могла задовольняти потреби всіх установ НАН України. Це дасть змогу розширити репертуар наукової, навчальної та науково-популярної літератури, що готується академічними вченими, видавати більшу кількість назв за академічними проектами державною та іноземними мовами, нарощувати тиражі цих книг для надходження до вітчизняної книготорговельної мережі. Сподіваємось, що проект "Наукова книга", охоплюючи все ширше коло авторів та читачів, позитивно впливатиме на якість академічної видавничої продукції та зростання престижу наукової літератури.

В статтє рєчь идєт об истории и основных аспектах выполнения издательского проекта "Научная книга" Национальной академии наук Украины. В рамках проекта на условиях государственного заказа издаются подготовленные сотрудниками НАН Украины оригинальные научные монографии, посвященные результатам новых научных исследований и развитию актуальных научных направлений.

The paper deals with the history and basic aspects of the publishing project "Scientific Book" of the National Academy of Sciences of Ukraine. The original scientific monographs that were prepared by the colleagues of NAS of Ukraine and devoted to the results of new research and to the development of current scientific trends are published within the project under the state order.

Надійшла в редакцію 21 вересня 2010 року